

عقود اسلامی و کاربردهای آن در بانکداری

مسعود داودی پور

www.ketab.ir

نشر نور

سرشناسه	داودی پور، مسعود، ۱۳۷۲
عنوان و نام پدیدآور	عقود اسلامی و کاربرد آن در بانکداری مسعود داودی پور
مشخصات نشر	تهران: نور هدایت، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری	۱۴۷ ص: ۱۴/۵-۲۱/۵ س.م
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۷۴۶۷-۶۹-۵
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
یادداشت	کتابنامه: ص: ۱۴۲-۱۴۶، همچنین به صورت زیرنویس
موضوع	بانک و بانکداری - جنبه های مذهبی - اسلام Islam -- Religious aspects -- Banks and banking
موضوع	عقود و ایقاعات (فقه) - ایران Contracts (Islamic law) -- Iran
موضوع	بانک و بانکداری (فقه) Banking law (Islamic law)
موضوع	بانک و بانکداری قوانین و مقررات - ایران Banking law -- Iran
رده بندی کنگره	BPT۳۰/۲۷
رده بندی دیسی	۲۹۷/۴۸۳۳
سازماندهی ملی	۸۷۵۰۹۹۱
کتابخانه ملی	فیبا
تاریخ درج در رده بندی	۱۴۰۰/۱۱/۱۶
تاریخ پاسخگویی	۱۴۰۰/۱۱/۱۶
کد پیگیری	۱۴۰۰/۱۱/۱۶

نشر نور هدایت

عقود اسلامی و کاربردهای آن در بانکداری

نویسنده :	مسعود داودی پور
صفحه آرا :	مرتضی دولتی
نوبت چاپ :	اول / پاییز ۱۴۰۰
شابک :	۹۷۸-۶۰۰-۷۴۶۷-۶۹-۵
تیراژ :	۵۰۰ نسخه
قیمت :	... تومان

حق چاپ این اثر برای نشر نور هدایت محفوظ می باشد.

نشانی: خیابان کریم خان، خیابان خردمند شمالی، کوچه
اعرابی ۲، پلاک ۴، تلفن: ۰۹۱۹۴۵۴۰۸۲۹ / فکس: ۸۸۸۱۲۲۰۷

فهرست

- ۱۰ بیسگفتار
- ۱۰ عقود اسلامی؛ ابزاری پرکاربرد در بانکداری اسلامی
- ۱۱ دورنمایی از عقود اسلامی
- ۱۲ احکام تأسیسی و احکام امضایی
- ۱۳ تعریف عقد
- ۱۴ تفاوت عقد و قرارداد
- ۱۵ ارکان عقد
- ۱۷ تأسیسی یا امضایی بودن عقود اسلامی
- ۱۸ نحوه طرح مباحث فقهی در قراردادهای معاصر
- ۱۹ غایت حکم فقهی، قاعده فقهی و قاعده اصولی و تعریف آنها
- ۲۰ موضوع‌شناسی معاملات معاصر و مستحدثه
- ۲۰ اصول اولیه و ثانویه در معاملات معاصر

- ۲۱..... عقد لازم و عقد جایز در معاملات معاصر
- ۲۲..... کاهش مبلغ بدهی در ازای تعجیل در پرداخت
- ۲۳..... مفهوم گذشت در ازای تعجیل در بدهی در فقه
- ۲۴..... دیدگاه فقهای اهل سنت
- ۲۵..... دین
- ۲۸..... عین
- ۲۸..... احکام دین
- ۳۳..... امهال دین
- ۳۴..... ربا
- ۳۴..... ربا در قرآن
- ۳۵..... ربا در احادیث
- ۴۱..... اثرات اعتقادی رباخواری
- ۴۲..... حکمت و علت تحریم ربا
- ۴۵..... تبعیت احکام از مصالح و مفاسد
- ۴۸..... حکمت های حرمت ربا
- ۵۰..... تفاوت معنای سود، ربا و بهره
- ۵۰..... ربای معاملی

- ۵۲..... شرایط ربای معاملی
- ۵۶..... ربای قرضی
- ۵۷..... رکن اول
- ۵۸..... رکن دوم
- ۵۹..... رکن سوم
- ۶۱..... مفهوم زیاده در ربای فرضی
- ۶۳..... ادله روایی شرط زیاده در قرض ربوی
- ۶۵..... صحت و بطلان قرض ربوی
- ۶۷..... ربا در مقابل تمدید مدت بدهی
- ۷۰..... تفاوت وجه التزام و خسارت
- ۷۱..... راهکار فقهی برای جرمه دیرکرد در پرداخت
- ۷۳..... استثنائات ربا
- ۷۳..... ۱. ربای میان پدر و فرزند
- ۷۵..... ۲. ربا با کافر حربی
- ۸۰..... ۳. ربا بین دولت و مردم
- ۸۴..... ۴. ربا بین مؤسسات و شرکت‌ها
- ۸۶..... قاعدة لا آجل قسط من الثمن

- ۸ شرکت ۸۷
- ۸۸ قوانین مرتبط با عقود و بانکداری ۸۸
- ۹۰ کاربرد عقود اسلامی در ابزارهای بانکی ۹۰
- ۹۲ عقد قرض ربوی در معاملات بانکی ۹۲
- ۹۲ جریمه دیرکرد در طرح جدید بانکداری اسلامی ۹۲
- ۱۰۰ شخصیت حقوقی بانک ۱۰۰
- ۱۰۱ عملیات بانک‌های تجاری در بانکداری بدون ربا ۱۰۱
- ۱۰۳ تجهیز منابع ۱۰۳
- ۱۱۵ تخصیص منابع ۱۱۵
- ۱۲۷ در باب وام و ذبیحه مسکین ۱۲۷
- ۱۲۸ ربای جاهلی در بانکداری اسلامی ۱۲۸
- ۱۲۸ امهال بدهی ۱۲۸
- ۱۳۰ عقد سلف در بانکداری اسلامی ۱۳۰
- ۱۳۱ کاربردهای مهم تسهیلات سلف ۱۳۱
- ۱۳۱ مشخصات کالا در معامله سلف ۱۳۱
- ۱۳۲ ضوابط تسهیلات سلف ۱۳۲
- ۱۳۳ معاملات سلف در آئین نامه فصل سوم قانون عملیات بانکی بدون ربا ۱۳۳

پیشگفتار

عقود اسلامی؛ ابزاری پرکاربرد در بانکداری اسلامی

امروزه نظام بانکی در کنترل فعالیت‌های اقتصادی و به گردش درآوردن چرخش پیشرفت‌های اقتصادی نقش اساسی و هدایت کننده ایفا می‌کند. به طوری که در ادبیات اقتصادی از نظام بانکی به عنوان قلب اقتصاد یاد می‌شود که متناسب با نیاز بخش حقیقی در آن پول تزریق می‌گردد. مباحث بانکداری اسلامی به جهت این که در عمل اجرایی گردیده است و ضعف‌ها و قوت‌های خود را نسبت به بانکداری سنتی به مرحله ظهور رسانده است، از اهمیت ویژه برخوردار است. رشد چشم‌گیر بانکداری اسلامی در دهه‌های اخیر بر اهمیت تعمیق و تقحص از مبانی نظری آن و نحوه اجرای آن افزوده است. هدف از این کتاب بیان دستاوردها و آثار علمی محققان اقتصاد اسلامی درباره شناخت عقود و نحوه به کارگیری آن‌ها در بانکداری اسلامی در عصر حاضر است.

نظام بانکی به عنوان نهادی مؤثر بر زندگی روزمره جوامع بشری، نمی‌تواند فاقد اصول برآمده از باورهای عمومی جامعه باشد. در واقع نمی‌توان به این نظام و ابزارهای آن نگاه تجربی و ابزاری صرف داشت، بلکه نظام بانکی، ابزارهای آن و نحوه کاربرد آن‌ها مبتنی بر ارزش‌ها و ضدارزش‌هایی است که طراح نظام بانکی به آن معتقد بوده است. بنابراین نمی‌توان نظام‌واره ابزارهای بانکی را که به هدف تخصیص و تجهیز منابع پولی طراحی شده است، یک علم تجربی دانست.

مهم‌ترین وجه تمایز بانکداری اسلامی، به عنوان رقیب نظام بانکداری

۱۱ متعارف، استفاده از مجموعه ابزارهای اسلامی به هدف تخصیص و تجهیز منابع پولی در جامعه است؛ به این صورت که اساس نظام بانکداری اسلامی به عنوان خرده نظام اقتصادی اسلام، بر پایه چهارچوب، اصول و ضوابط اختصاصی معاملات مبتنی بر فقه اسلامی همسو با اهداف نظام اقتصادی اسلام شکل گرفته است. به همین دلیل برای بررسی فقهی نظام بانکداری اسلامی لازم است دیدگاه اسلام در مورد عقود اسلامی به خوبی شناخته شود، سپس نحوه کاربرد آن بیان گردد.

مباحث این کتاب در دو بخش به ارائه مباحث کاربردی عقود اسلامی در بانکداری می‌پردازد؛ در بخش اول دورنمایی از عقود اسلامی و انواع آن مطرح خواهد شد و در بخش دوم کاربرد این عقود به عنوان ابزار معاملاتی در بانکداری اسلامی مطرح می‌شود.

در این جا لازم است از استاد فقید خود جناب حجت الاسلام و المسلمین دکتر سید عباس موسویان که در حوزه و دانشگاه از ایشان در مباحث بانکداری اسلامی بسیار بهره بردم بسیار تشکر کنم و برای ایشان طلب غفران و رحمت الهی از جانب ایزدمنان خواستار باشم. عذر افتد و لئلا.

مسعود داودی پور - ۲۳ جمادی الاولی ۱۴۴۳ هـ. آشیانه اهل بیت (ع).

دورنمایی از عقود اسلامی

در این عنوان تلاش خواهد شد که به صورت اجمالی و کاملاً گذرا به مهم‌ترین مسائل موجود در عرصه عقود اسلامی اشاره شود تا خواننده بتواند در بنیادی امر به دورنمایی صحیح از عقود اسلامی دست پیدا کند. همان‌گونه که بیان شد، وجه تمایز اصلی بانکداری اسلامی از بانکداری متعارف استفاده از ابزارهای فقهی در باب معاملات بانکی است. به جهت آشنایی ابتدایی لازم است دورنمایی کلی از مجموعه قراردادها و عقود اسلامی ارائه شود. سپس مباحث فقهی آن جهت کاربرد در نظام بانکداری اسلامی مطرح گردد. به طور کلی عقود و قراردادها را می‌توان به دو دسته کلی تقسیم نمود:

۱. عقودی که در متن فقه اسلامی موجود هستند؛ مانند عقد مضاربه، عقد

۲. عقودی که دارای طراحی جدید هستند یا از اقتصادهای دیگر وارد شده‌اند؛ مانند قرارداد بیمه.

احکام تأسیسی و احکام امضایی

برای توضیح این دو دسته لازم است از دو اصطلاح احکام تأسیسی و احکام امضایی در فقه اسلامی استفاده کرد؛ احکام در اسلام به دو دسته تأسیسی و امضایی تقسیم می‌شوند. حکم تأسیسی به معنای حکمی است که تأسیس آن توسط خداوند متعال صورت می‌گیرد؛ مانند حکم وجوب نماز به واسطه امر «اقم الصلاة» «صلاة» در لغت به معنای دعا کردن و در اصطلاح شرعی به معنای اعمال معین و مطابق دستور شریعت است. در مقابل این دسته از احکام، احکام امضایی قرار دارند. احکام امضایی احکامی هستند که از طریق امضای شارع، شریعت پیدا می‌کنند؛ توضیح اینکه عرف در هر جامعه‌ای به مثابه یک امر عمومی اعمالی را انجام می‌دهد و متولیان شریعت^۱ نمی‌توانند در مقابل این اعمال سکوت اختیار کنند و باید نظر خود را بیان کرده و موضع خود را مشخص نمایند. بنابراین احکامی که از این طریق شریعت پیدا می‌کنند، احکام امضایی هستند.

از آنچه بیان شد این نتیجه بدست می‌آید که تمامی احکام شریعت متوقف بر اذن شارع است و تفاوت احکام تأسیسی و امضایی در چگونگی شریعت بخشیدن شارع به افعال مکلفین می‌باشد. شارع در احکام تأسیسی اذن خود را به صورت صریح بیان می‌کند، اما در احکام امضایی با ارائه برخی اصول و تطبیق افعال مکلفین بر آنها، اذن خود را نشان می‌دهد.

۱. در وهله اول مراد از متولی شریعت و شارع، خداوند متعال به عنوان تعیین کننده شریعت اسلامی است. در مرحله بعد، رسول خدا صلی الله علیه و آله با توجه به مقام تشریعی که از طرف خداوند متعال دارد، با قول، فعل یا تقریر، شارع محسوب می‌گردد. اما در مورد اینکه آیا نامه علیه السلام را می‌توان شارع محسوب کرد یا خیر، اختلاف نظر وجود دارد.